

Т. І. Обуховська,
*аспірант кафедри інформаційної політики
 та технологій,
 консультант-експерт Служби безпеки України,
 Національна академія державного управління
 при Президентові України*

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПЕРЕДУМОВИ, ПРИНЦИПИ ТА МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

У статті аналізуються базові принципи, міжнародні правові акти, що регламентують відносини у сфері захисту персональних даних та загально визнані, міжнародні стандарти щодо захисту персональних даних, у тому числі «Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» № 108 від 28 січня 1981 р. та Керівні принципи ОЕСР. У дослідженні визначаються особливості національних регулятивних підходів у сфері захисту персональних даних деяких країн, які мають розвинене законодавство і багаторічний досвід з питань захисту прав і свобод людини, у тому числі права на захист персональних даних. У статті узагальнюється міжнародний досвід провідних країн світу у сфері захисту персональних даних та визначаються загальні рекомендації органам влади в Україні щодо приведення вітчизняних законів та підзаконних актів у відповідність із стандартами ЄС з метою втілення їх у життя в інтересах українських громадян.

Ключові слова: персональні дані, захист персональних даних, міжнародні правові акти, принципи захисту персональних даних, міжнародні стандарти захисту персональних даних, Уповноважений із питань захисту персональних даних.

T. I. Obukhovska,
*graduate student of department of information politics and technology,
 Consultant Expert Security Service of Ukraine,
 National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

PERSONAL DATA PROTECTION IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION SOCIETY: THE BACKGROUND, PRINCIPLES AND INTERNATIONAL LAW

This article analyzes the basic principles of international legal acts regulating relations in the sphere of protection of personal data and generally accepted international standards for the protection of personal data, including the "Convention on the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data" (№ 108 dated 28.01.1981), the Guidelines and the OECD. The study determined the peculiarities of national regulatory approaches to the protection of personal data of some countries that have developed legislation and years of experience in protecting the rights and freedoms, including the right to protection of personal data. This paper summarizes the international experience of leading countries in the field of protection of personal data and determined the general recommendations to the authorities in Ukraine to bring domestic laws and regulations in line with EU standards in order to implement them into practice in the interests of Ukrainian citizens.

Key words: personal data, personal data protection, international acts privacy principles, international standards for the protection of personal data, the Commissioner for the protection of personal data.

Т. И. Обуховская,
*аспирант кафедры информационной политики и технологий,
 консультант-эксперт Службы безопасности Украины,
 Национальная академия государственного управления при Президенте Украины*

ЗАЩИТА ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА: ПРЕДПОСЫЛКИ, ПРИНЦИПЫ И МЕЖДУНАРОДНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ

В статье анализируются базовые принципы, международные правовые акты, регламентирующие отношения в сфере защиты персональных данных и общепризнанные международные стандарты по защите персональных данных, в том числе «Конвенция о защите лиц в связи с автоматизированной обработкой персональных данных» № 108 от 28 января 1981 г. и Руководящие принципы ОЭСР. В исследовании определяются особенности национальных регулятивных подходов в сфере защиты персональных данных некоторых стран, которые имеют развитое законодательство и многолетний опыт по вопросам защиты прав и свобод человека, в том числе права на защиту персональных данных. В статье обобщается международный опыт ведущих стран мира в сфере защиты персональных данных.

данных и определяются общие рекомендации органам власти в Украине по приведению отечественных законов и подзаконных актов в соответствие со стандартами ЕС с целью воплощения их в жизнь в интересах украинских граждан.

Ключевые слова: персональные данные, защита персональных данных, международные правовые акты, принципы защиты персональных данных, международные стандарты защиты персональных данных, Уполномоченный по вопросам защиты персональных данных.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні суспільні відносини характеризуються широким використанням персональних даних під час обігу інформації, товарів, послуг і капіталів, що вимагає не тільки вільного руху інформації про особу, а й забезпечення її надійного захисту відповідно до основних прав і свобод людини.

Прогрес у галузі інформаційних технологій, зокрема у сфері розробки та впровадження програмного забезпечення, активність у формуванні баз персональних даних надзвичайно загострили проблему захисту приватного життя фізичних осіб та захисту інших основних прав і свобод людини.

Однак без досконалого дослідження міжнародних правових актів та стандартів щодо захисту персональних даних, базових принципів їх захисту, вивчення особливостей національних регулятивних підходів окремих демократичних держав, які мають розвинене законодавство і багаторічний досвід з питань захисту прав і свобод людини, у тому числі права на захист персональних даних, українське законодавство розуміння сучасних проблем правового регулювання відносин із захисту відомостей про особу взагалі та персональних даних громадянина зокрема, а також приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними орієнтирами та стандартами захисту персональних даних.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальні питання нормативно-правового забезпечення під час обробки та циркуляції персональних даних висвітлені в Законі України «Про захист персональних даних» [1] та в Постанові Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 616 «Про затвердження Положення про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення» [2].

У статтях Т.Обуховської і В.Шуляка «Персональні дані: теорія та реальність» [3] та Т.Обуховської «Нормативно-правове забезпечення обробки та циркуляції персональних даних» [4] проаналізовано чинну нормативно-правову базу у сфері захисту персональних даних в Україні, визначено основні проблемні питання нормативно-правового врегулювання дій з персональними даними під час їх обробки та циркуляції в державних інформаційних ресурсах органів державної влади та органів місцевого самоврядування та шляхи їх вирішення;

запропоновано конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази, насамперед шляхом систематизації, конкретизації, деталізації та доповнення необхідними документами.

У публікаціях деяких вітчизняних провідних фахівців у галузі державного управління та захисту персональних даних (О.Волков [5], Н.Докучаєва [6], Д.Павленко [7] та інші) розглядаються принципи захисту персональних даних у зарубіжних країнах та міжнародні правові акти, що регламентують відносини у сфері захисту персональних даних. Однак у зазначених публікаціях відсутнє досконале дослідження всесвітніх міжнародних та європейських стандартів щодо захисту персональних даних, вивчення особливостей національних регулятивних підходів окремих держав щодо захисту персональних даних; не проаналізована різниця в підходах різних національних законодавств та основні орієнтири в процесі національного регулювання захисту персональних даних.

Формулювання цілей (мети) дослідження. Проаналізувати міжнародні, насамперед європейські правові акти та стандарти щодо захисту персональних даних, визначити систему базових принципів, на яких вони сформовані, та особливості національних регулятивних підходів у цій сфері, узагальнити міжнародний досвід та розробити рекомендації органам влади в Україні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Як юридична категорія право щодо захисту прав людини вперше виникло в Сполучених Штатах Америки в 1928 р., коли суддя Верховного суду Л.Брандейс офіційно заявив про наявність у Конституції США «права бути залишеним у спокої».

У подальшому інститут недоторканності особистого життя людини почав розглядатися як обов'язковий фактор розбудови демократичного суспільства. Історія формування законодавчої бази захисту персональних даних бере свій початок з 1948 р., коли в Загальній декларації прав людини [8] було проголошено, що ніхто не може піддаватися свавільному втручанням в особисте та сімейне життя, що кожна людина має право на захист закону від такого втручання.

Європейська Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. [9] конкретизувала це право проголосивши, що кожна людина має право на свободу дотримуватися своєї думки, отримувати й поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку державних органів

і незалежно від державних кордонів. Міжнародним пактом про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. [10] забороняється не лише свавільне, а й незаконне втручання в особисте та сімейне життя людини. Отже, зазначені міжнародні документи узагальнюють основні принципи захисту приватного життя людини.

Актуальність більш детального регулювання цього права зростає у зв'язку з інтенсивним розвитком комп'ютерних технологій та обробкою персональної інформації в автоматизованих інформаційних системах. У рамках діяльності міжнародних організацій було прийнято низку міжнародних документів, що регулюють право на захист персональної інформації, серед яких можна виділити наступні.

У середині 1970-х рр. стало зрозумілим, що національні системи правового захисту даних, з причин наявних особливостей національного менталітету і розходжень законодавчих систем (як за формою, так і за змістом), не можуть забезпечити принцип екстериторіальності персональних даних. Це стримувало вирішення багатьох питань розвитку міжнародного співробітництва. Саме тому потреба в створенні міжнародної системи правового регулювання обробки і передавання даних ставала все більш нагальною.

Для розв'язання проблеми в 1978 р. в Організації з економічного співробітництва і розвитку була заснована експертна група із завданням розробити комплекс базових принципів захисту приватного життя та індивідуальних свобод у зв'язку з обробкою персональних даних і в зв'язку з транскордонними потоками даних. Ці принципи мали б слугувати підґрунтям для гармонізації відповідних національних законів.

Розробка таких принципів і досягнення консенсусу держав – членів ОЕСР виявилось непростим завданням, оскільки досить неоднорідний її склад визначив не менш неоднорідний перелік національних підходів до правового захисту персональних даних. Так, наприклад, деякі національні закони захищали дані стосовно тільки фізичних осіб. Інші країни вважали необхідним захищати як юридичних осіб, так і фізичних. Треті країни дотримувалися захисту персональних даних, які обробляються тільки автоматично, водночас як інші поширювали його також на ручні й друковані дані. Частина країн вважала за необхідне забезпечити захист «прайвеси» взагалі й персональних даних зокрема. Серед держав – членів ОЕСР були прихильники всіх трьох можливих підходів до побудови системи правового захисту персональних даних: генерального, секторного (галузевого) і змішаного.

За підсумками дворічної роботи експертної групи, включаючи процес узгодження принципів із

усіма державами-членами, Рада ОЕСР прийняла настанови «Про базові принципи захисту недоторканності приватного життя і транскордонних потоків персональних даних». Вони складаються з п'яти частин:

- перша частина містить дефініції і визначає сферу дії базових принципів;

- друга – встановлює вісім базових принципів захисту «прайвеси» у зв'язку з обробкою персональних даних на національному рівні;

- третя – присвячена принципам міжнародного застосування, тобто взаємодії між державами – членами ОЕСР;

- четверта – визначає заходи для здійснення на практиці вищезгаданих принципів і, зокрема, встановлює, що вони мають застосовуватися в «недискримінаційній манері»;

- п'ята – присвячена організації співробітництва держав – членів ОЕСР (за допомогою обміну інформації і запобігання несумісним національним процедурам для захисту персональних даних).

Положення базових принципів розроблені з метою:

- а) досягнення державами – членами ОЕСР мінімальних стандартів захисту «прайвеси» у зв'язку з обробкою персональних даних;

- б) зменшення нормативно-правових розходжень між відповідними нормами національного законодавства різних країн;

- в) гарантії того, що в процесі захисту персональних даних на національному рівні будуть братися до уваги інтереси інших країн, зокрема не допускатися неналежне втручання під час передавання персональних даних між країнами;

- г) усунення причин, що могли б спонукати країни обмежити або заборонити транскордонні потоки персональних даних через можливі ризики, асоційовані з такими потоками.

Як встановлено в преамбулі настанов Ради ОЕСР, предметом турботи є дотримання двох важливих положень демократичного світу: захист приватного життя та індивідуальних свобод, з одного боку, і сприяння розвитку вільних потоків персональних даних – з другого.

До основних принципів захисту недоторканності приватного життя і міжнародного обміну персональними даними Рада ОЕСР відносить:

- обмеження обсягу персональних даних, що збираються;

- якість персональних даних;

- конкретизацію цілей збору персональних даних;

- обмеження на використання персональних даних;

- забезпечення безпеки персональних даних;

- відкритість політики і практики щодо персональних даних;

– індивідуальну участь (права індивідуума на свої персональні дані);

– відповідальність (обов'язок розпорядника персональних даних).

Дотримання принципів на національному рівні передбачає такі обов'язки для держав – членів ОЕСР, якими передбачено:

– прийняти належні національні закони;

– заохочувати і підтримувати саморегулювання шляхом прийняття кодексів поведінки/поводження або інших правил;

– забезпечити наявність розумних механізмів реалізації індивідуальних прав;

– застосувати необхідні санкції та інші засоби захисту персональних даних на випадок невиконання заходів, що передбачені зазначеними принципами;

– забезпечити недискримінаційне ставлення до суб'єктів даних.

Міжнародне співробітництво передбачає дотримання таких принципів, а саме:

- державам – членам ОЕСР варто надавати іншим державам-членам на їх прохання детальну інформацію про дотримання принципів, перерахованих у базових принципах. Державам-членам також варто вживати заходів до того, щоб процедури міжнародного обміну персональними даними і захисту недоторканності приватного життя та індивідуальних свобод були простими і сумісними з процедурами, прийнятими в інших державах – членах ОЕСР, які дотримуються базових принципів ОЕСР;

- державам – членам ОЕСР варто ввести в дію процедури, що сприяють:

- обміну інформацією, яка стосується базових принципів;

- взаємодопомозі в здійсненні процедур і проведенні розслідувань з питань, що представляють взаємний інтерес;

- державам – членам ОЕСР варто розробити принципи – внутрішні й міжнародні, – на яких будуть базуватися закони про міжнародний обмін персональними даними.

Підсумковий текст базових принципів ОЕСР відображає ту точку зору, що недоторканність особи є в багатьох аспектах особливою приватною сферою індивідуума, яка не має трактуватися таким чином, як і недоторканність будь-якої групи фізичних осіб або корпоративної безпеки чи конфіденційності. Потреби у захисті вказаних категорій зовсім різні.

Наприкінці 1970-х рр. суперечність між активним упровадженням засобів автоматизованої обробки даних та їх поширенням у телекомунікаційних мережах, зловживання під час використання персональних даних, потреба у впорядкуванні експорт-

но-імпортних операцій призвели до необхідності розробки міжнародно-правового акта, який мав забезпечити упорядкування суспільних інформаційних відносин у сфері захисту персональних даних.

Комітетом Ради Європи з питань захисту даних були сформульовані принципи захисту від неправомірного збирання, обробки, зберігання та поширення персональних даних. Ці принципи 28 січня 1981 р. отримали закріплення в першій і єдиній на сьогодні міжнародній угоді – Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (відома як Конвенція № 108 Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 28 січня 1981 р. та Додатковий протокол до Конвенції № 108 від 8 листопада 2001 р. [11] згідно з порядком у серії Європейських договорів). З того часу захист персональних даних виокремився в самостійний вид діяльності.

Згідно з Конвенцією № 108 Ради Європи держави, які підписали цей документ, зобов'язуються керуватися її положеннями під час розгляду питань, пов'язаних із захистом персональних даних, що підлягають чи не підлягають автоматизованій обробці, як у суспільному, так і приватному секторах. Держава – член Конвенції № 108 Ради Європи має право визначати види персональних даних, які підлягають захисту (ст. 3 Конвенції).

Кожна держава – член Конвенції № 108 Ради Європи коригує національне законодавство в частині втілення її основних принципів та поставленої мети забезпечення на території держави-члена поваги до прав та основних свобод кожної особи незалежно від її громадянства або місця проживання (ст. 4).

До захисту персональних даних висуваються певні вимоги, про що йдеться нижче.

Отримання та обробка персональних даних мають здійснюватися законним шляхом.

Персональні дані мають зберігатися та використовуватися у визначених та законних цілях, бути точними та поновлюваними, допускати ідентифікацію фізичної особи.

Персональні дані, що свідчать про расову належність, політичні, релігійні чи інші переконання, а також дані, що стосуються здоров'я або статевого життя, не можуть піддаватися автоматизованій обробці, якщо внутрішнє законодавство країни не забезпечує відповідних гарантій. Це правило застосовується також до персональних даних, що стосуються засудження в кримінальному порядку. Засоби та заходи, що застосовують до таких даних, мають передбачати безпеку персональних даних від випадкового та несанкціонованого доступу, знищення, модифікації, блокування, розповсюдження та випадкової втрати (ст. 5–7).

Конвенція № 108 Ради Європи передбачає дуже важливий момент, згідно з яким збирання, накопичення, зберігання і поширення персональних даних може здійснюватися лише з дозволу особи, дані про яку обробляються. Цій особі надано право знати місце роботи та проживання розпорядника бази персональних даних (відповідального за обробку даних), а також право отримувати відповідні дані без затримки та в зрозумілій формі. У разі відмови зацікавлена особа може звернутися до суб'єкта нагляду за дотриманням законодавства в державі, який мусить забезпечити припинення порушень положень, що зазначені в національному законодавстві (ст. 8 та 13).

Виходячи з інтересів держави Конвенція № 108 Ради Європи допускає обмеження у правах фізичних осіб, якщо це стосується державної чи суспільної безпеки, фінансової стабільності, боротьби зі злочинністю, захисту прав та основних свобод інших осіб (ст. 9).

Транскордонні потоки даних мають здійснюватися за умов забезпечення захисту персональних даних. Допускається обмеження цієї вимоги у разі, коли національне законодавство передбачає особливий порядок упорядкування суспільних інформаційних відносин та визначення окремих видів персональних даних у зв'язку із специфічністю деяких відомостей, крім випадків, коли законодавство іншої держави-члена має аналогічний ступінь захисту (ст. 12).

Для захисту персональних даних Конвенція № 108 Ради Європи зобов'язує кожну державу-члена призначити Уповноважений орган нагляду та направити відповідне повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи.

Завдання інституту Уповноваженого передбачають створення належного організаційно-правового регулювання діяльності щодо захисту персональних даних у країні (ст. 13).

Держави-члени зобов'язані підтримувати своїх громадян, які проживають за кордоном, і надавати допомогу Уповноваженому органу своєї держави у питаннях захисту персональних даних (ст. 14–17).

Час, що минув з моменту прийняття Конвенції № 108 Ради Європи, дає підстави стверджувати, що інститут Уповноваженого з питань захисту персональних даних не лише зберігся, а й дістав поширення в усіх західноєвропейських країнах. Нині уповноважені органи з питань захисту персональних даних діють більше ніж у 20 країнах Європи. Їхня діяльність свідчить, що вони є ефективним засобом, здатним забезпечити баланс інтересів людини, суспільства і держави. У Німеччині, наприклад, за участі цього інституту вдалося оформити право на захист персональних даних як основне право фізичних осіб і розглядати його як конституційну норму.

Щоб процеси торгівлі не потерпали від європейських вимог щодо захисту даних, окремі країни Сходу (Австралія, Гонконг, Нова Зеландія), Південної Африки, Америки (Канада) стали також приймати відповідні закони з питань захисту даних. Близько 50 країн світу мають закони з питань захисту персональних даних, але інформаційне законодавство багатьох з них має суттєві недоліки. Навіть у найбільш демократичних країнах поширеним є несанкціоноване прослуховування та інші порушення законів, що визначають порядок доступу до даних, що поширюються за допомогою електронних каналів зв'язку.

Додатковий протокол до Конвенції № 108 від 8 листопада 2001 р. [12] конкретизує вимоги Ради Європи до держав – членів Конвенції щодо призначення національних органів нагляду і забезпечення транскордонних потоків даних.

Протокол відзначає, що орган нагляду повинен мати, зокрема, повноваження щодо розслідування і втручання в необхідних випадках, а також мати право брати участь у судових засіданнях або оповіщати судові органи про порушення національного законодавства.

Орган нагляду має виконувати свої функції в повній незалежності. Його рішення можуть бути оскаржені в суді.

Щодо забезпечення транскордонних потоків даних Протокол відзначає, що кожна держава-член може дозволити передавання персональних даних:

а) якщо національне законодавство забезпечує це в зв'язку:

- зі специфічними інтересами суб'єкта даних;
- з необхідністю врахування законних суспільних інтересів;

б) якщо гарантії, що, зокрема, можуть впливати з договірних зобов'язань, надаються відповідальною за передавання особою і визнаються достатніми компетентним органом нагляду за захистом персональних даних.

Виходячи з економічних інтересів щодо потреби вільного транскордонного передавання персональних даних 24 жовтня 1995 р. була ухвалена Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» [13], а 15 грудня 1997 р. Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» [14].

Ці документи деталізують положення Конвенції № 108 Ради Європи та вводять обмеження на передавання персональних даних як до Європи, так і з Європи в країни, де ще не прийняті закони з адекватним рівнем захисту персональних даних. Міжнародні стандарти гарантують країнам, які

дотримуються європейського режиму захисту персональних даних, вільний обмін такими даними.

Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24 жовтня 1995 р. ухвалена Європейським парламентом на підставі положень Договору про заснування Європейського Союзу та висновків Комісії Економічної та Соціальної Ради ЄС.

Директива 95/46/ЄС складається з констатуючої частини та 34 статей. Ця Директива конкретизує європейські принципи та загальні умови обробки персональних даних, умови правової допомоги, відповідальності та санкцій, порядок передавання даних до третіх країн, зумовлює необхідність укладання кодексу поведінки під час обробки персональних даних, а також регламентує організаційні питання, що пов'язані з правами та обов'язками контрольного (наглядового) органу та консультативної групи у питаннях захисту персональних даних.

Констатуюча частина Директиви 95/46/ЄС містить 72 рекомендації щодо захисту персональних даних. У цій Директиві акцентується увага на тому, що обробка всіх видів персональних даних призначена сприяти економічному та соціальному прогресу, розвитку взаємовигідного обміну та добробуту людини.

Вільний рух інформаційних ресурсів щодо товарів, капіталів і послуг передбачає не лише вільний рух персональних даних, а й забезпечення високого рівня їх захисту. Цього вимагає поширення телекомунікаційних зв'язків, зростаючі інформаційні потоки, збільшення обсягів науково-технічного та іншого співробітництва.

Дотримуючись проголошених Конвенцією № 108 Ради Європи та Директивою 95/46/ЄС принципів захисту даних, Європейський парламент ухвалив Директиву 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» від 15 грудня 1997 р., яка зазначає, що в телекомунікаційному секторі Європейського Співтовариства запроваджуються нові передові цифрові технології та нові телекомунікаційні послуги, які зумовлюють певні вимоги до захисту персональних даних користувача. У разі з телекомунікаційними мережами загального користування потрібно розробити спеціальні правові, регулятивні та технічні положення з метою захисту персональних даних. Зазначені положення мають бути гармонізовані, щоб уникнути перешкод на внутрішньому ринку телекомунікацій та не мати перешкод на шляху поширення і розвитку телекомунікаційних послуг і мереж між державами. Ураховуючи те, що користувачами телекомунікаційних послуг є фізичні й юридичні особи, Директива 97/66/ЄС передбачає захист

персональних даних як фізичних осіб, так і захист законних інтересів юридичних осіб.

Директива 95/46/ЄС складається з констатуючої частини та 16 статей.

Констатуюча частина Директиви 97/66/ЄС містить 28 рекомендацій, що спрямовані на гармонізацію положень держав-членів, необхідну для забезпечення адекватного рівня захисту персональних даних у телекомунікаційному секторі та забезпечення їх вільного обігу, а також – вільного обігу телекомунікаційного обладнання і послуг у Європейському Співтоваристві.

Ця Директива акцентує увагу на тому, що дані, які стосуються абонентів, і які обробляються для встановлення дзвінків, містять інформацію про особисте життя фізичних осіб і пов'язані з правом на збереження таємниці їхнього листування чи пов'язані із законними інтересами юридичних осіб. Ці дані можуть зберігатися тільки тоді, коли це необхідно під час надання послуги для цілей виставлення рахунків чи розрахунків за з'єднання, і тільки протягом обмеженого часу. Будь-яка обробка, яку може здійснити постачальник загальнодоступних телекомунікаційних послуг для цілей просування на ринку власних телекомунікаційних послуг, може дозволятися лише у разі, коли абонент надає на це згоду. Розширення телекомунікаційних зв'язків та зростання інформаційних потоків все більше пов'язується із активним розвитком глобальної телекомунікаційної мережі Інтернет.

Від самого початку заснування мережа Інтернет почала реалізовуватися як засіб вільного поширення інформації. Її унікальними можливостями є: глобальність, відкритість, незалежність від інфраструктури (крім телефонної системи), децентралізованість, пристосованість до потреб користувачів тощо, надає широкі можливості по прийому-передаванню будь-якої інформації, сприяє спілкуванню, освіті, установленню добрих взаємовідносин та багатьом іншим аспектам повсякденного життя.

Захисту персональних даних в Інтернеті присвячено Рекомендації Ради Європи «Основні напрямки захисту прав фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних у інформаційних супермагістралях» від 9 грудня 1997 р. [15].

Рекомендації звертають увагу на те, що захист персональних даних є фундаментальним правом, яке захищається законодавством. Кожному має бути відомо про його права та обов'язки щодо обробки та використання персональних даних.

Користувачі та провайдери послуг Інтернету мають ураховувати особливість захисту персональних даних у цій мережі у зв'язку із можливістю несанкціонованого їх використання та нанесення шкоди людині, суспільству або державі.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» завданнями національного законодавства є створення правової бази державного регулювання суспільних відносин людини, суспільства і держави за умов дієвого захисту громадянських прав у сфері персональних даних.

Аналізуючи чинне законодавство України в частині врегулювання суспільних відносин щодо захисту персональних даних, можна дійти висновку, що формування законодавчої бази з питань захисту персональних даних, насамперед законів України «Про захист персональних даних» та «Про доступ до публічної інформації», загалом відбувалось з урахуванням досвіду провідних європейських країн та в цілому ЄС. Але на сьогодні правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних у частині їх правового захисту є недостатнім. Закон України «Про захист персональних даних» має загальносистемний характер і передбачає реалізацію його як системи взаємопов'язаних та взаємопогоджених норм права та механізмів, що забезпечують загальні умови для законності обробки персональних даних, регулювання діяльності суб'єктів у сфері персональних даних.

Згідно із законодавством більшості європейських держав персональні дані розділяються за критерієм «чутливості» на дані загального характеру (прізвище, ім'я, по батькові, дата і місце народження, громадянство, місце проживання) і «чутливі» (вразливі) персональні дані (дані про стан здоров'я (історія хвороби, діагнози, етнічна належність, ставлення до релігії, ідентифікаційні коди чи номери, відбитки пальців, записи голосу, фотографії, кредитна історія, дані про судимість тощо). Для чутливих персональних даних передбачений більш високий ступінь захисту. Так, забороняється збирання, зберігання, використання та передавання без згоди суб'єкта даних саме чутливих, а не всіх персональних даних. У Законі України «Про захист персональних даних» така класифікація відсутня. У результаті цього розповсюдження всіх без винятку персональних даних, у тому числі навіть прізвища, ім'я, по батькові особи, може здійснюватися тільки за попередньою згодою цієї особи.

Отже, будь-яка база клієнтів, список телефонів бізнес-партнерів чи просто купка візиток підпадають під категорію бази персональних даних та потребують реєстрації.

Місце Закону України «Про захист персональних даних» у системі національного законодавства визначається тим, що він є базовим Законом України у сфері захисту персональних даних фізичних осіб в Україні. Інші нормативно-правові акти мають бути приведені у відповідність з його положеннями. Зазначене зумовлено низкою особливостей захисту персональних даних. По-перше, їх несанк-

ціоноване збирання, обробка та поширення можуть бути використані на шкоду людині, а також суспільству і державі. По-друге, участь України в міжнародному обміні інформацією, у міжнародних проектах, які засновані на використанні нових інформаційно-комунікаційних технологій, вимагає захисту персональних даних під час їх автоматизованої обробки за умов гармонізації правових норм, що діють в Україні, з європейськими стандартами.

Крім Закону України «Про захист персональних даних», більш ніж два десятки законів України регулюють суспільні відносини, що пов'язані із збиранням, зберіганням, використанням та поширенням інформації про особу, однак всі вони не мають чіткого та скорельованого з європейським законодавством визначення персональних даних. Вітчизняним законодавством не повністю визначено режим збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу. Закон України «Про інформацію» закріплює лише загальні принципи доступу громадян до інформації, що стосується їх особисто. Механізм реалізації зазначеного права належним чином не визначений. Відсутнє й регулювання використання конфіденційної інформації про особу. Під час розгляду основних переліків персональних даних прослідковуються різні принципи формування відомостей про особу. Різноманітність персональної інформації зумовлює різну значущість цих відомостей для людини. Цим зумовлюються різні підходи і вимоги правового захисту персональних даних.

Законом України «Про захист персональних даних» встановлено детальний порядок реєстрації баз даних. На жаль, цим Законом регулюються відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки, але жодною статтею не визначають переліки персональних даних, які мають бути з обмеженим доступом, а які можуть бути відкритими.

Проблема захисту відомостей про особу має розв'язуватися з точки зору права власності конкретної людини на свої персональні дані. Має бути наявне поєднання принципу недоторканності особи з принципом, який свідчить, що основою свободи є власність і замах на неї рівнозначно обмеженню свободи. Інакше кажучи, особливої уваги потребує проблема врегулювання балансу інтересів сторін: особистості, суспільства і держави на основі механізму збалансованості інтересів.

Аналіз національної нормативно-правової бази з питань захисту персональних даних свідчить, що на сьогодні правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних в частині їх правового захисту є недостатнім; законодавству з питань захисту персональних даних України притаманна низка таких суттєвих не-

доліків, як: фрагментарність, неузгодженість законодавчих актів між собою, недостатня чіткість, конкретність та відповідність європейському законодавству тощо. Основними напрямками вдосконалення національного законодавства має бути його систематизація, конкретизація та деталізація.

Чинне законодавство України щодо захисту персональних даних потребує вдосконалення відповідно до положень міжнародних стандартів, за якими персональні дані мають:

- бути отримані законним способом;
- оброблятися за згодою на це суб'єкта даних і в кількості мінімально необхідної для визначеної діяльності;
- бути точними й поновлюватися;
- використовуватися тільки в чітко визначених цілях;
- бути доступними для суб'єкта даних;
- бути захищеними від несанкціонованого доступу.

До базових принципів захисту персональних даних в Україні мають бути віднесені:

- якість персональних даних, що включає законність їх збирання, обробки і поширення щодо надмірності, вірогідності та анонімності;
- право суб'єкта персональних даних, що включає право бути повідомленим про місце та мету обробки і вірогідність даних (повідомлення, доступ, виправлення чи знищення), право згоди на обробку даних (право контролю), право судового захисту;
- безпека, що передбачає вживання заходів захисту за видами персональних даних, адресну відповідальність, контроль доступу до засобів обробки даних, контроль використання носіїв (накопичувачів) даних, контроль вводу, користування і виводу (транспортування) даних, контроль обробки даних й організаційний контроль.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи міжнародний досвід про-

відних країн світу у сфері захисту персональних даних, базові принципи захисту персональних даних, міжнародні правові акти, що регламентують відносини у сфері захисту персональних даних, стає можливим визначити основні орієнтири у сфері національного регулювання захистом персональних даних. Зусилля держав – членів Конвенції № 108 та ОЕСР сприяли приведенню законодавств багатьох країн до стандартизації захисту прав споживачів щодо захисту та обробки персональних даних. Виконання вимог Директиви 97/66/ЄС значно підвищило рівень безпеки у разі транскордонних потоків передавання персональних даних та їх надійного збереження в країнах, що взяли на себе відповідальність за виконання вказівок Директиви. При цьому різниця в підходах національних законодавств нівелюється досягненням основної мети – забезпечення основних прав людини.

Таким чином, вивчення Україною міжнародного досвіду щодо правових механізмів регулювання захисту персональних даних та врахування основних принципів щодо організації заходів із контролю за виконанням законодавства в цій галузі дало б змогу привести у відповідність із стандартами ЄС вітчизняних законів та підзаконних актів з тим, щоб втілити їх у життя в інтересах українських громадян.

У подальшому вбачається за доцільне дослідження впливу міжнародних стандартів (актів ООН, Ради Європи, Європейського Союзу) та досвіду демократичних країн із розвинутою ринковою економікою, досягнень загальної теорії права та міжнародного права, досвіду провідних країн світу у сфері захисту персональних даних для приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними орієнтирами і стандартами захисту персональних даних та вдосконалення організаційно-правового забезпечення захисту персональних даних України з метою забезпечення його ефективного захисту.

Список використаних джерел

1. Про захист персональних даних [Електронний ресурс]: Закон України № 2297-VI від 1 черв. 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2297-17>
2. Про затвердження Положення про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 трав. 2011 р. № 616. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616-2011-%EF>
3. Обуховська Т. І. Персональні дані: теорія та реальність / Т. І. Обуховська, В. П. Шуляк // Електронне урядування. – 2011. – № 2. – С. 76–88.
4. Обуховська Т. І. Нормативно-правове забезпечення обробки та циркуляції персональних даних / Т. І. Обуховська // Вісн. НАДУ. – 2011. – № 4. – С. 119–126.

References

1. Zakon Ukrainy # 2297-VI vid 01.06.2010 «Pro zakhyst personal'nykh danykh». [Law of Ukraine № 2297-VI dated 01.06.2010 «On Personal Data Protection»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2297-17>.
2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy # 616 vid 25.05.2011 «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Derzhavnyy reyestr baz personal'nykh danykh ta poriyadok yoho vedennya», [Cabinet of Ministers of Ukraine of 25.05.2011 № 616 «On approval of the National Register of personal data and the order of reference»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616-2011-%EF>.
3. Obukhovs'ka T.I. Personal'ni dani: teoriya ta real'nist', [Personal Data: Theory and Reality], /T.I.Obukhovs'ka, V.P.Shulyak// Mizhnarodnyy naukovy fakhovyy zhurnal «Elektronne uradyuvannya». -2011. - # 2.- S. 76-88.
4. Obukhovs'ka T.I. Normatyvno-pravove zabezpechennya obrobky ta tsyrkulyatsiyi personal'nykh danykh, [Regulatory

5. Волков А. Защита персональных данных: пригодится ли нам британский опыт? [Электронный ресурс] / А. Волков, Е. Царев. – Режим доступа : <http://www.ispdm.ru/publications/7312/>
6. Докучаева Н. Феномен украинской визитницы или защита персональных данных по-украински [Электронный ресурс] / Н. Докучаева. – Режим доступа : <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-190/>
7. Павленко Д. Як захистити персональні дані [Електронний ресурс] / Д. Павленко. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2011/09/30/300156/>
8. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] : Декларація від 10 груд. 1948 р. / Генеральна Асамблея ООН. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
9. Про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : Конвенція від 4 листоп. 1950 р. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс] : Міжнародний пакт від 16 груд. 1966 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
11. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних [Електронний ресурс] : Конвенція Ради Європи № 108 від 28 січ. 1981 р. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_326
12. Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних від 8 листоп. 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_363
13. Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних [Електронний ресурс] : Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради від 24 жовт. 1995 р. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_242
14. Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі [Електронний ресурс] : Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 груд. 1997 р. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_243
15. Рекомендації Ради Європи «Основні напрямки захисту прав фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних у інформаційних супермагістралях» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europa.eu>
- support processing and circulation of personal data], // Naukovyy zhurnal «Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrayiny», # 4, 2011 r. – S.119–126.
5. Volkov A., Tsar'ov E. Zashchyta personal'nykh dannykh: pryhodyt-sya ly nam brytanskyu opyt?, [Protection of personal data: useful if we British experience?], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ispdm.ru/publications/7312/>.
6. Dokuchaeva N. Fenomen ukraynskoy vyzytnytsy yly zashchyta personal'nykh dannykh po-ukraynsky, [The phenomenon of Ukrainian business card or personal data protection in Ukrainian], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-190/>.
7. Pavlenko D. Yak zakhystyty personal'ni dani, [How to protect personal data], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.epravda.com.ua/columns/2011/09/30/300156/>.
8. Deklaratsiya vid 10.12.1948 r. «Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny», [Declaration of 12/10/1948, the «Universal Declaration of Human Rights»], [Elektronnyy resurs] / Heneral'na Asambleya OON. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
9. Konventsiya vid 04.11.1950 r.»Pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod», [Convention of 04.11.1950 «On the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004.
10. Mizhnarodnyy pakt vid 16.12.1966. «Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans'ki i politychni prava», [International Covenant on 12.16.1966. «International Covenant on Civil and Political Rights»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
11. Konventsiya Rady Yevropy # 108 vid 28.01.1981 r. «Konventsiya pro zakhyst osib u zv'yazku z avtomatyzovanoyu obrobkoyu personal'nykh danykh», [Council of Europe Convention number 108 of 28/01/1981, the «Convention on the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_326.
12. Dodatkovyy protokol do Konventsiyi pro zakhyst osib u zv'yazku z avtomatyzovanoyu obrobkoyu personal'nykh danykh shchodo orhaniv nahlyadu ta transkordonnnykh potokiv danykh vid 08.11.2001 r., [Additional Protocol to the Convention on the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data regarding supervisory authorities and transborder data flows on 08.11.2001], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_363.
13. Dyrektyva 95/46/Yes Yevropeys'koho parlamentu ta Rady vid 24.10.1995r. «Pro zakhyst osib u zv'yazku z obrobkoyu personal'nykh danykh ta vil'nym obihom tsykh danykh», [Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24.10.1995r. «On the protection of individuals with regard to the processing of personal data and the free circulation of such data»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_242.
14. Dyrektyva 97/66/Yes Yevropeys'koho parlamentu ta Rady vid 15.12.1997r. «Pro obrobku personal'nykh danykh i zakhyst prav osib u telekomunikatsiyomu sektori», [Directive 97/66/EC of the European Parliament and of the Council on 15.12.1997 'On the processing of personal data and the protection of the rights of persons in the telecommunications sector»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_243.
15. Rekomendatsiyi Rady Yevropy «Osnovni napryamky zakhystu prav fizychnykh osib u zv'yazku z obrobkoyu personal'nykh danykh u informatsiynykh supermahistryakh», [Council of Europe Recommendation «Main protect the rights of individuals with regard to the processing of personal data in the information superhighway»], [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.europa.eu>.